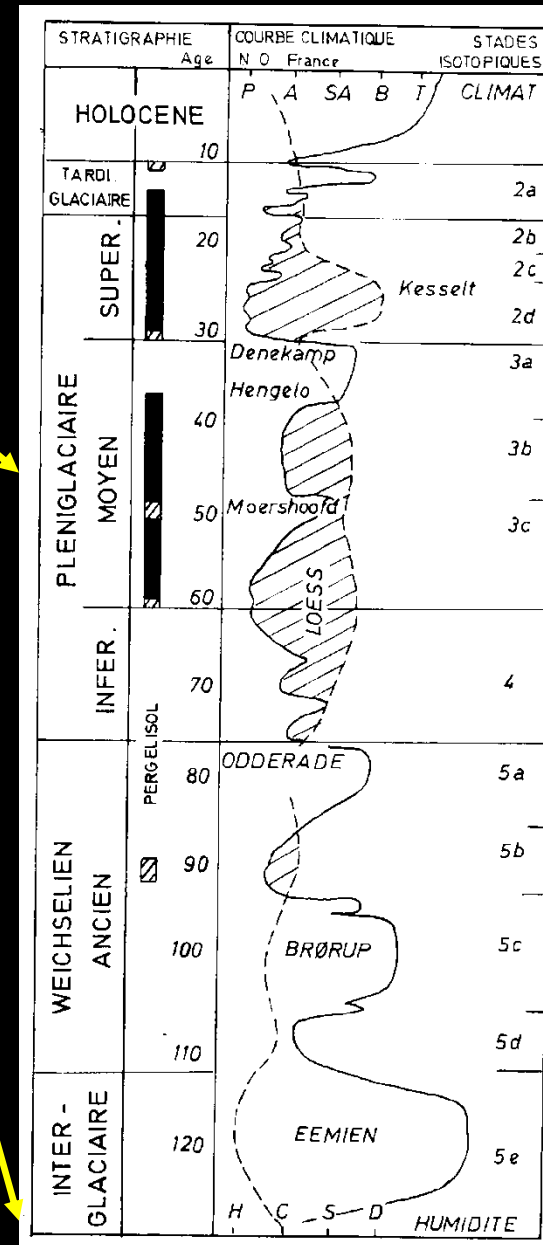
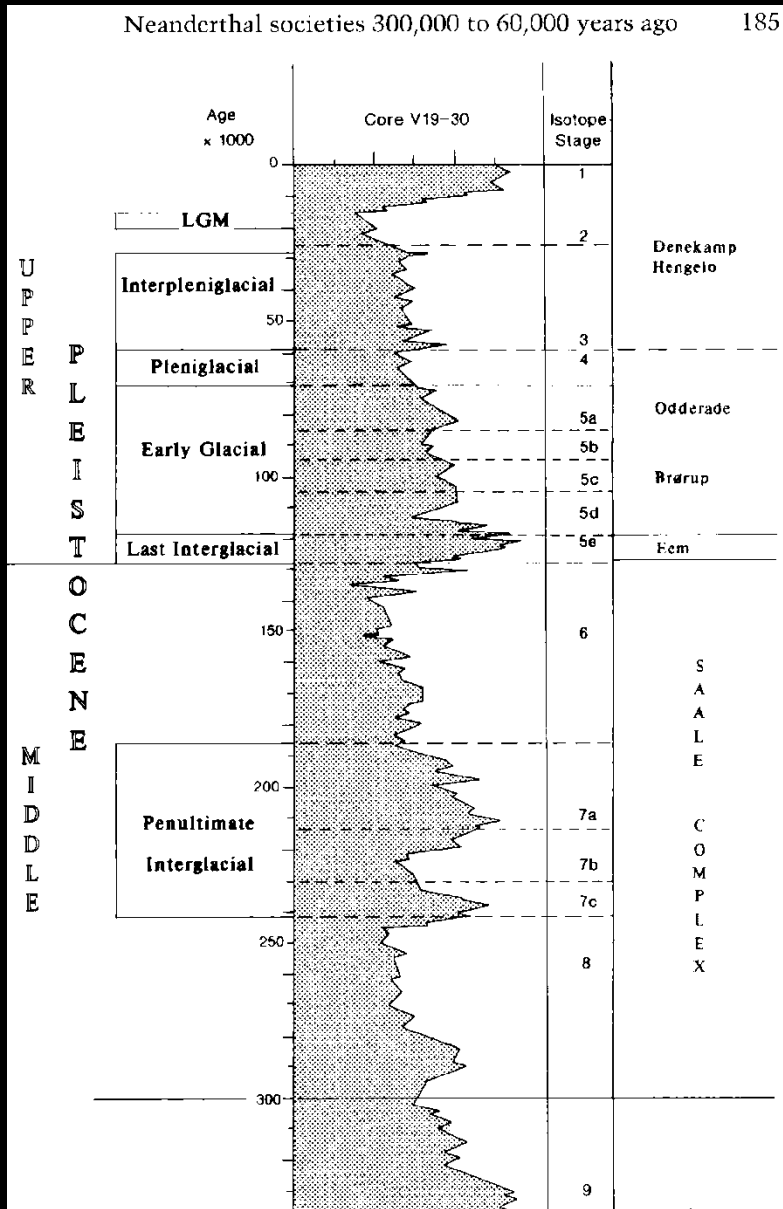
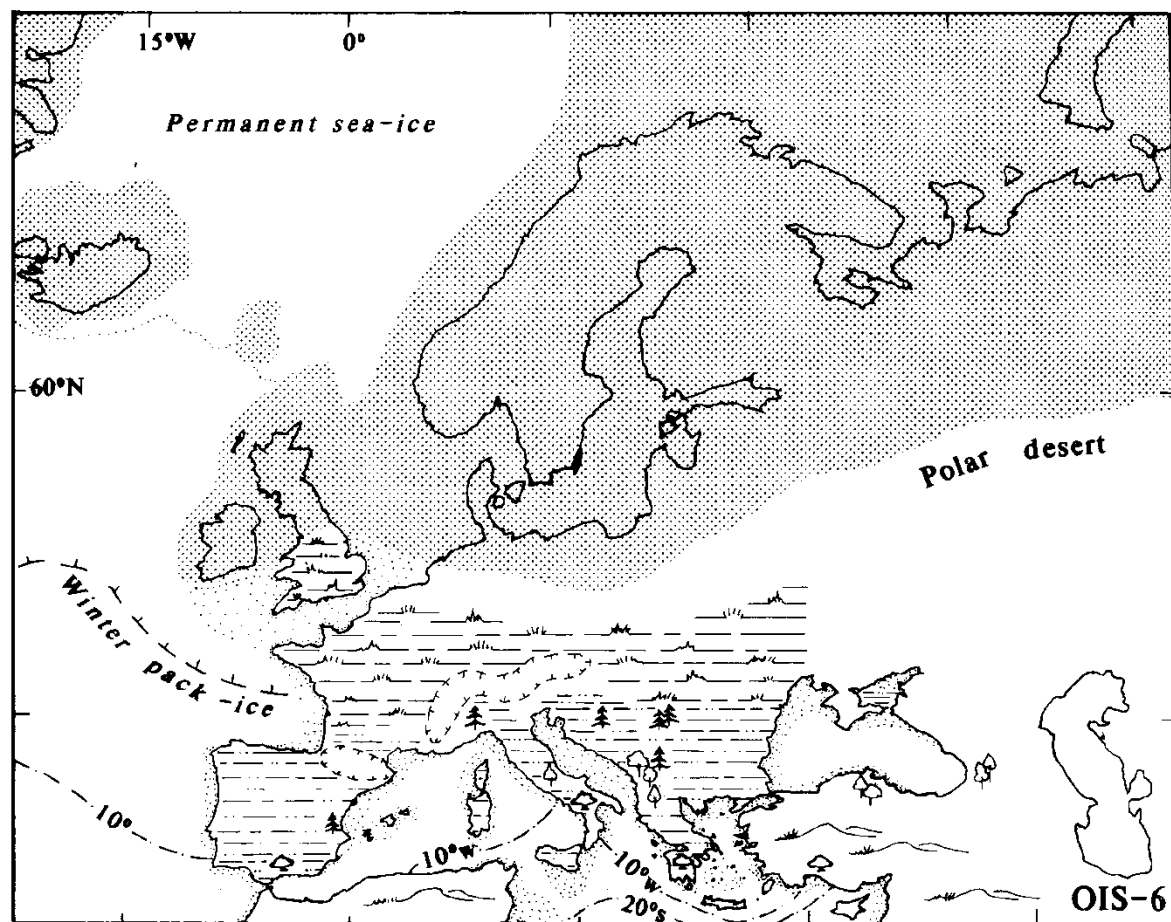

Chronostratigrafická pozice středního paleolitu

Střední paleolit
v rámci
viselského
glaciálu

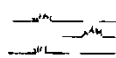
5.2 Changes in ice cap (unshaded) to sea level (shaded) volumes as indicated by oxygen isotope values in deep-sea core V19-30 during the past 300 Kyr. LGM = Last glacial maximum (after van Kolfschoten et al. 1993:Fig. 7; Bassinot et al. 1994).

Tree refugia

Conifer

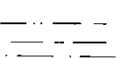
Tundra & cold
Steppe mosaic

Emergenced coastal
plains

Deciduous

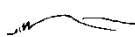
Arid cold Steppe

Ice-sheets

Mediterranean
evergreen

Semi-desert

**Ekosystém
předposledního
glaciálu**

Saale – MIS 6

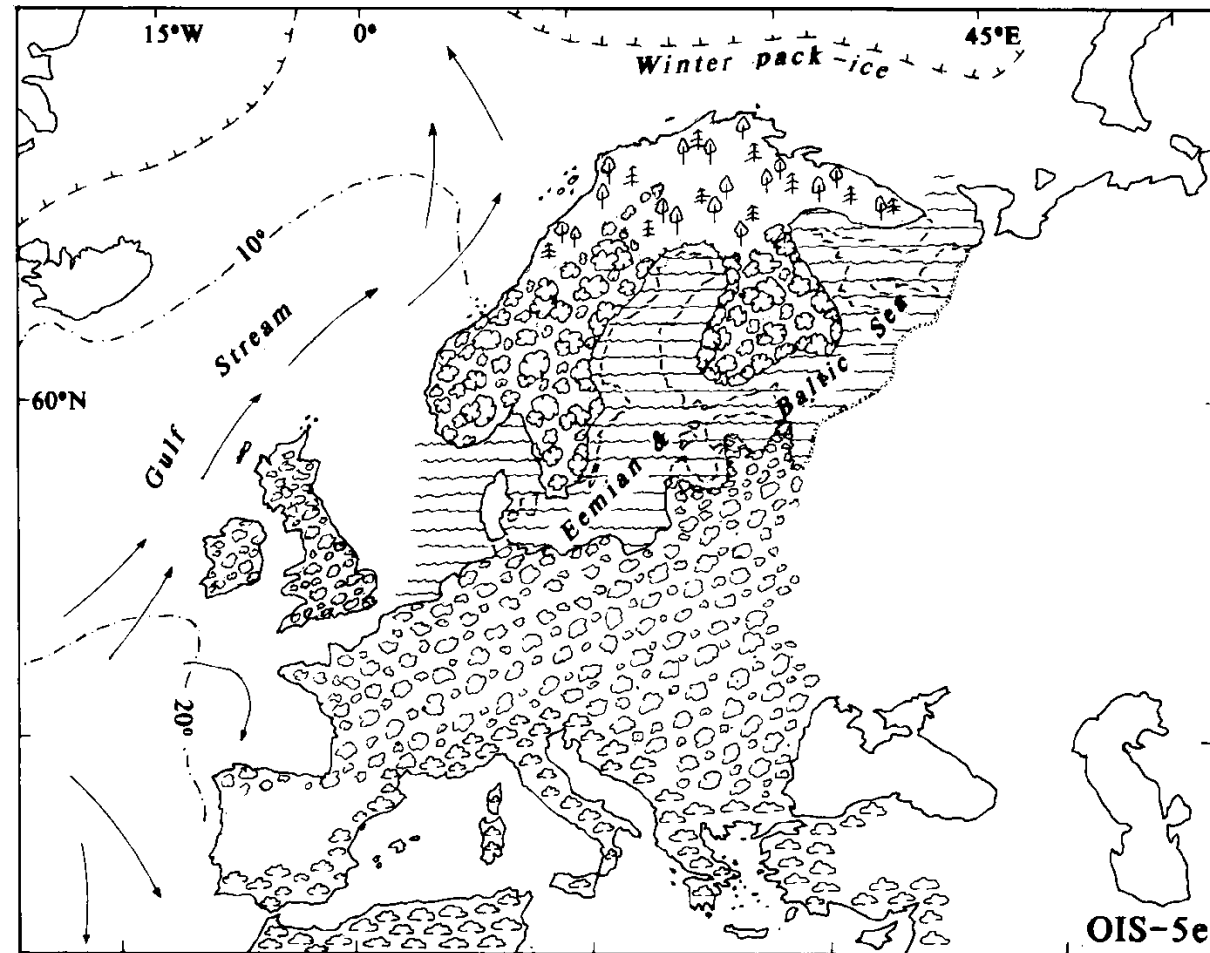
cca 180 – 130 000 BP

Gamble 1986

5.3 European habitats during OIS 6, the penultimate glacial period, at 150 Kyr BP (after van Andel and Tzedakis 1996:Fig. 6).

Ekosystém posledního interglaciálu Eem – MIS 5e

cca 180 – 130 000 BP

 Boreal forest
 Mixed conifer & deciduous forest
 Deciduous forest

 Mediterranean evergreen woodland

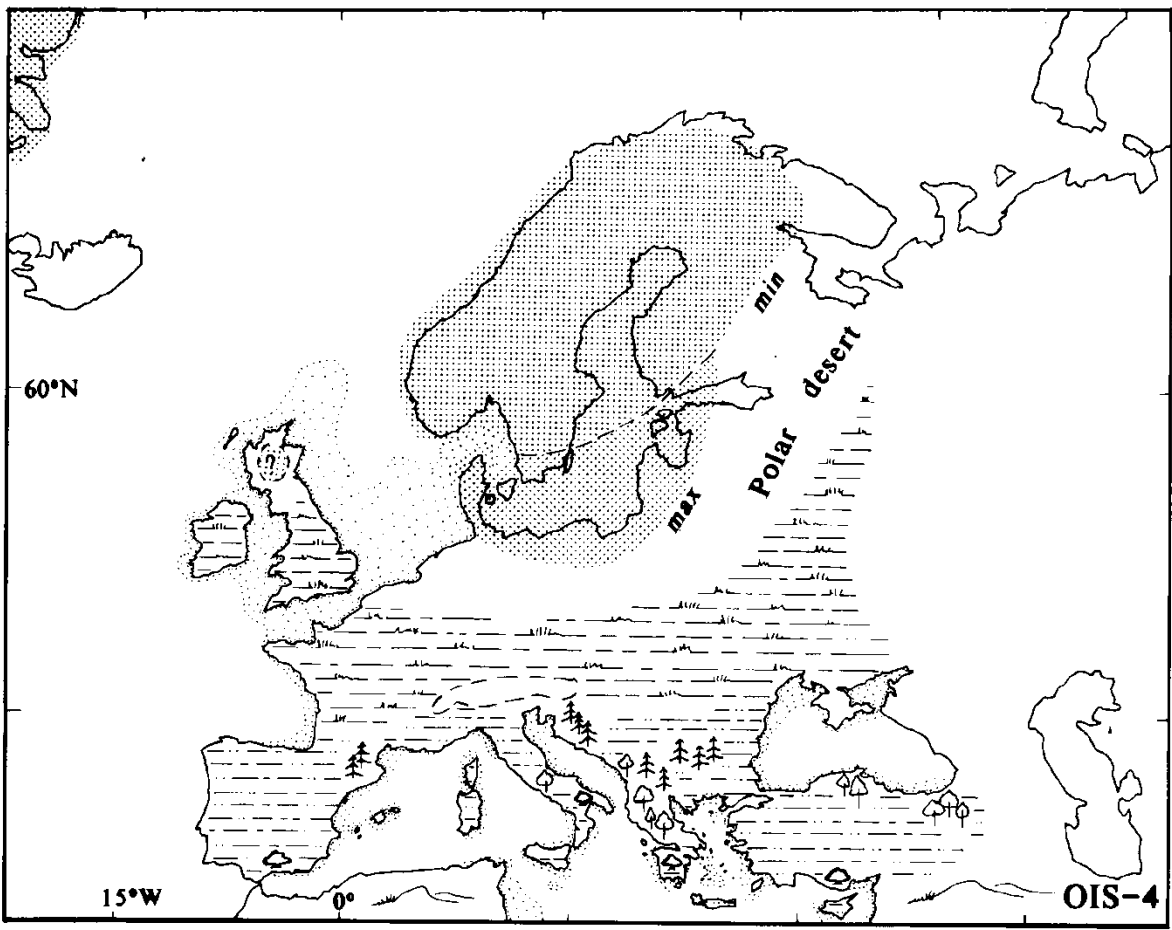
5.6 European habitats during OIS 5e, the last interglacial period, at 120–125 Kyr BP. Note the island status of Scandinavia (after van Andel and Tzedakis 1996:Fig. 9).

Gamble 1986

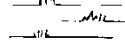

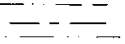

Ekosystém starého pleniglaciálu viselského glaciálu

MIS 4

cca 180 – 130 000 BP

Tree refugia

	Conifer		Tundra & cold Steppe mosaic		Emerged coastal plains
	Deciduous		Arid cold Steppe		Ice-sheets
	Mediterranean evergreen		Semi-desert		

5.5 European habitats during OIS 4, the pleniglacial, at 65 Kyr BP (after van Andel and Tzedakis 1996:Fig. 13).

Gamble 1986

Rozšíření neandertálců a anatomicky moderních lidí v období středního paleolitu

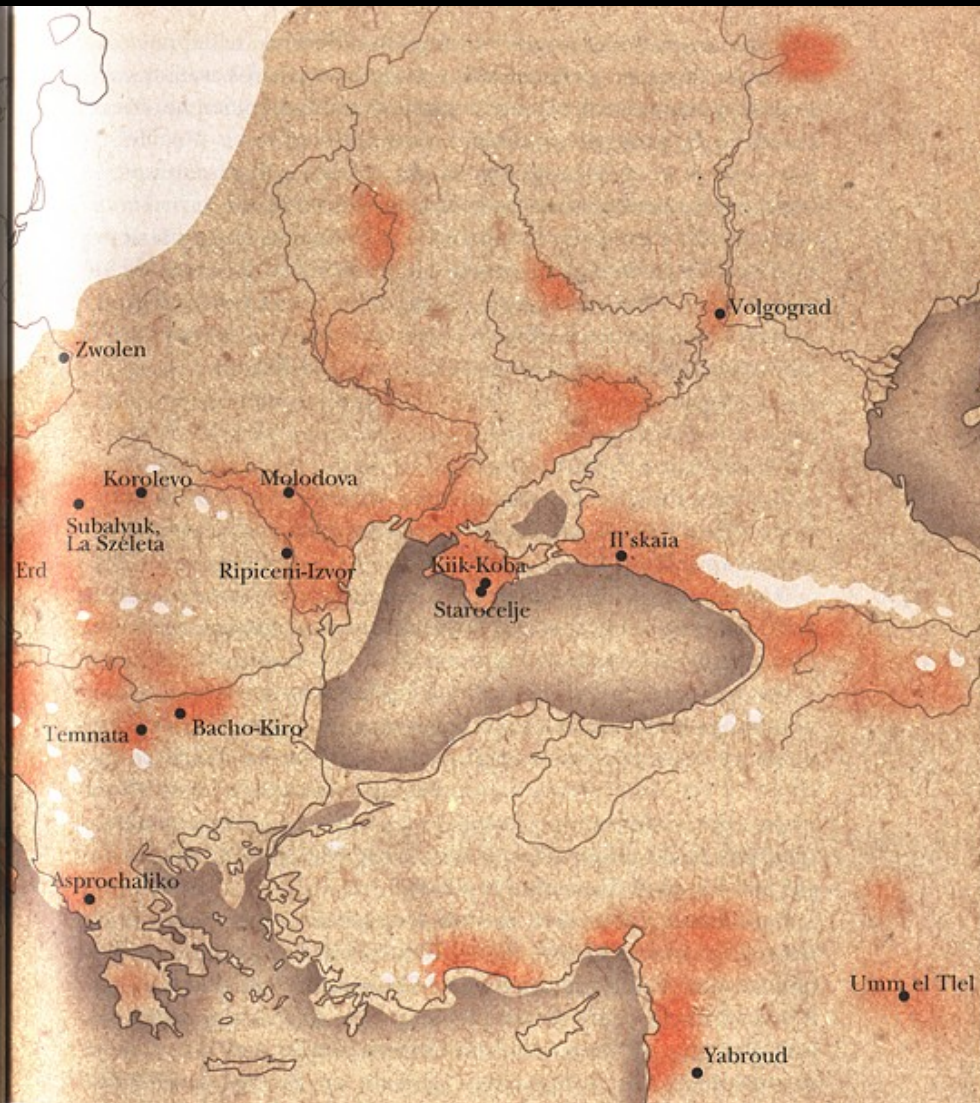

Ve středním paleolitu je osídlena Afrika, Evropa, Asie, podle nových poznatků by měla být osídlena Austrálie okolo 76 000 BP.

Rozsah osídlení – významné lokality

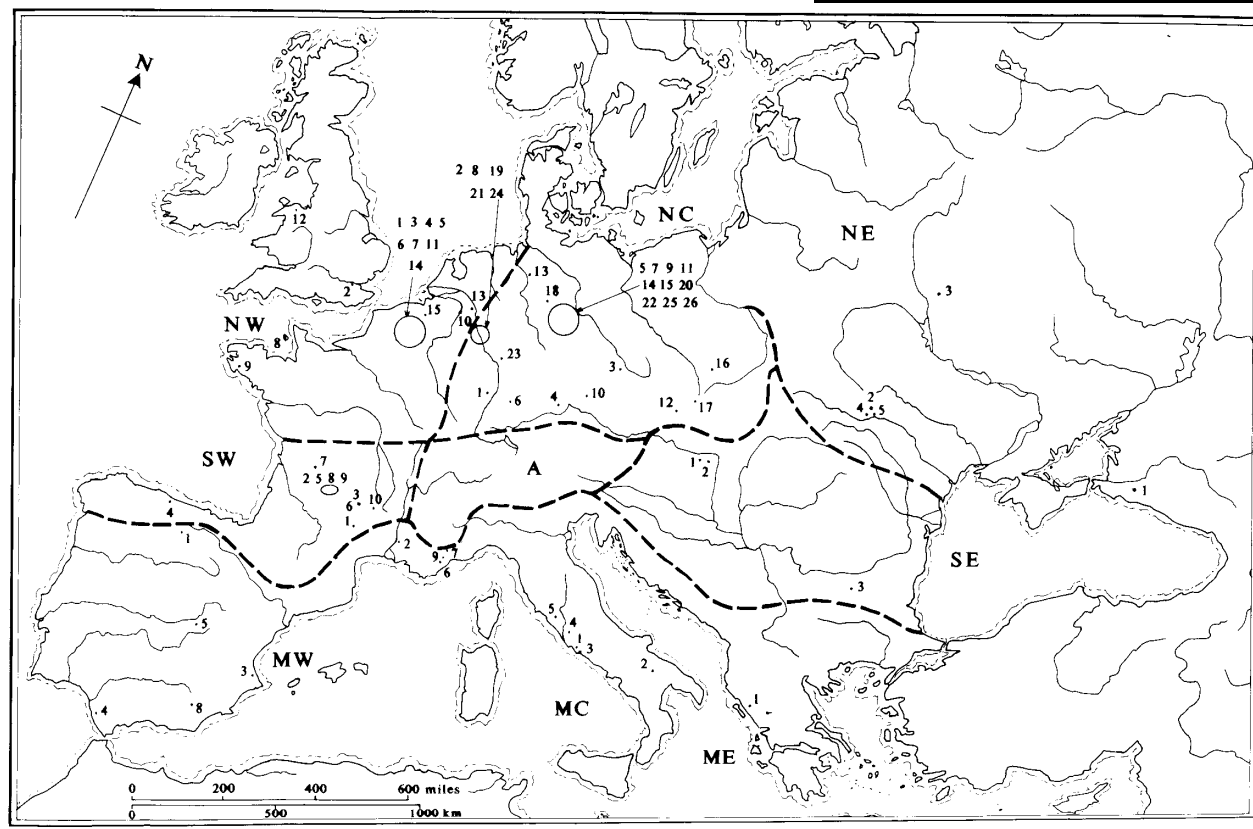
Ve středním paleolitu je osídlena Afrika, Evropa, Asie, podle nových poznatků by měla být osídlena Austrálie okolo 76 000 BP.

5.1 Principal locales discussed in this chapter and referred to in Tables 5.1, 5.2, 5.12 and 5.18.

KEY: by region

	NW	NC	NE	SW	SE	MW	MC	ME
1	Atelier Commont	Achenheim	Il'skaya	Abri des Canalettes	Érd	Atapuerca	Guattari	Asprochaliko
2	Bakers Hole	Ariendorf	Ketrosy	Combe Grenal	Tata	Bérigoule	Monticchio	
3	Bapaume	Becov	Khotylevo	Coudoulous	Temnata	Cova de Bolomor	Moscerini	
4	Beauvais	Bockstein	Korman	El Castelló		El Aculadero	Saccopastore	
5	Biache St. Vaast	Burgtonna	Molodova	Grotte Vaufrey		El Pinar	Torre in Pietra	
6	Gouzeaucourt	Cannstatt		La Borde		Lazaret		
7	Hermies	Ehringsdorf		La Chaise		Pié Lombard		
8	La Cotte	Eifel volcanoes		La Micoque		Solana di Zamborino		
9	Le Mont Dol	Gröbern		Pech de l'Azé		Terra Amata		
10	Maastricht-Belvédère	Hunas		Rescoundudou				
11	Mesvin IV	Königsauc						
12	Pontnewydd	Kulna						
13	Rheindahlen	Lehringen						
14	Riencourt	Markkleeberg						
15	Seclin	Neumark-Nord						
16		Piekary						
17		Predmostí						
18		Salzgitter-Lebenstedt						
19		Schweinskopf						
20		Taubach						
21		Tönchesberg						
22		Veltheim						
23		Wallertheim						
24		Wannen						
25		Weimar						
26		Zwochau						

OIS	kyr BP		NW	NC	NE	SW	SE
	58						
4	Prenglacia	–	Beavais	<i>Kůlna 9-7a</i>	Il'skaya II/2-3	<u>Combe Grenal</u>	Temnata TD1 6
			Reincourt C a B	<i>Salzgitter</i> Tönchesberg			
5a	Odderade			Ariendorf 3 Königsau		<u>Abri des Canalettes/2</u> <u>Grotte Vaufrey II</u> Pech de l'Azé II/4	
	85				Il'skaya I		
5b	Early glacial		Le Mont Dol		Ketrosoy Korman IV	<u>Grotte Vaufrey III</u> <u>El Castilló 23</u>	
						Molodova I/4-8	
5c	Brorup			Bockstein IIIa <i>Kůlna 11 ??</i>	Molodova V/IIb-12	<u>La Chaise 7</u> <u>Pech de l'Azé II/3</u>	
					Wallertheim D-F		
5d				Tönchesberg 2B Wallertheim C		<u>Rescoundudou C1</u>	
	118						
5e	Eem			Burgtonna Gröbern Lehringen Neumark-Nord <i>Taubach</i> <i>Kůlna 11</i> Veltheim Wallertheim A a B Weimar	Il'skaya II/7 Chotilevo I	<u>Grotte Vaufrey IV</u> <u>La Chaise 11</u>	Tata
	128						
6	Warthe		<u>Biache St. Vaast IIA</u>	Achenheim sol 74		Coudoulous I, vr. 4	
			<u>La Cotte A a B, 3-6</u>	Ariendorf 2		Grotte Vaufrey VII-VIII	
			<u>Rheindahlen W a B3</u>	Bečov I		La Borde	
				Kůlna 14		La Micoque N/M	
				Piekary II <i>Předmostí ?</i>		<u>Pech de l'Azé II/6-9</u> Rescoundudou E3, E2	
				Schweinkopf Tönchesberg 1A a 2A Wannem			
	186						
	7		Bakers Hole	Cannstatt		<u>Grotte Vaufrey X-IX</u>	
			Bapaume	<u>Ehringsdorf</u>			
Treene			<u>La Cotte C-D, H</u> <u>Maastricht-Belvedere</u>	<u>Hunas</u>			

Problém faciality

1. teorie různé typologické a technologické skupiny mohou reprezentovat evoluční fáze jedné kultury (Mellars 1969). Tato teorie je založena na některých důležitých lokalitách JZ Evropy, kde existují identické stratigrafické sekvence různých moust. facií. Na jiných lokalitách však jsou facie v jiných sekvencích.
2. teorie je založena na mínění, že každý typ nástroje sloužil k jiným aktivitám (Binford a Binford 1966; Freeman 1966). Traslologie a experimenty nicméně dokazují, že určitý tvar a typ nástroje mohl sloužit k různým úkonům, jinými slovy že určitá činnost mohla být vykonávána různými nástroji.
3. teorie, technická produkce kamenných nástrojů, jejich funkce a jejich typy byly částí kulturní tradice jednotlivých lidských komunit. To znamená, že skupiny s rozdílnou tradicí mohly žít vedle sebe na relativně malých teritoriích a že tyto tradice byly přenášeny z generaci na generaci. Stejná teorie může vysvětlit relace mezi rozdílnými periodami paleolitu, speciálně v přechodu od středního k mladému paleolitu. Je však obtížně vysvětlitelné, proč některé kultury osídlily celou Evropu a jiné zůstaly úzce lokální.

Moustérien

- typický
- typu Quina
- typu Ferrassie
- zoubkovaný
- acheuléenské tradice A (MTA) a B (MTB)

Problém charentienu:

termín vytvořil F. Bordes v roce 1951 pro oblast Charente. Původně pro typ Quina, později slučoval i typ Ferrassie. V některých zemích (Itálie, Balkán, Polsko se stále používá). **Nemá smysl !**

Lokální varianty:

Itálie: pontinien, m. typu Sant Bernadiniano (dnes se už nepoužívá)

Německo: Kartstein, Reindahlen, Balve IV

Krym: Western Crimean Mousterian (WCM) – Kabazi industrie

Severní Francie a Belgie: čepelový moustérien

Micoquien

- severní, střední a východní Evropa

Lokální varianty:

Facie v Německo: Bockstein, Klausenische, Schambach, Rörshein

Facie v Polsku: skupina Bockstein (Skalien), Wylotne; Zwoleń;

Ciemna (ojcovien)

Krym: Staroselje, Ak-Kaja, Kiik-Koba (souhrnně Crimean Micoquian)

Rumunsko, Ukrajina: východní micoquien

Maďarsko: Bábonien

Jankovičien

Bifaciální nástroje, podobné micoquienu. Dříve jako substrát szeletienu, dnes se ukazuje, že je starší (počátek viselského gl.).

Altmühlgruppe (dnes Jerzmanowicien)

konec středního paleolitu v Německu s listovitými hroty. Zejména na JV Německa

Taubachien

drobnotvará industrie s jednoduchými drasadly, zoubky, archaickými hroty, někdy bifaciálními nástroji. Datace: obecně OIS 5e, ale podobné industrie známe z OIS 7 (Neumark Nord)

MIS

3

4

5

5e

6

7

8

Moustérien

Mladý acheuléen

Micoquien

Pontinien

Taubachien

Bábonyen

Jankovičien

mladý acheuléen/epiacheuléen

- Barbas; Combe-Grenal: bifasy se zády, OIS 8
- jeskyně Lazaret: bifasy a valouny, OIS 7, z horizontu III chata
- Orgnac: hrotité nástroje, ale bifasů málo, datace holstein/riss

Francie

Moustérien

- jeskyně Vaufrey, vr. 16-12: typický moustérien, OIS 6
- La Ferrassie: pohřebiště neandertálců; eponymní pro m. typu La Ferrassie
- Le Moustier: O. Hauser našel 15 chlapce
- La Quina: eponymní pro m. typu La Quina
- Arcy-Sur-Cure
- La Chapelle-aux-Saint: neadert. stařec (50 let)
- Beauvais: lov hlavně sob, nosorožec, kůň, mamut (sběr). Datace OIS4
- La Borde a Coudoulous I (vr. 4): v oblasti Lot - specializovaný lov bovidů. datace OIS5e.
Lov pomocí přirozených pastí na vápencové skále
- Mauran: lov bizonů (19%); řezy a tříštění kostí.
- Hortus: kanibalismus, špatně přístupná jeskyně

Micoquien

- La Micoque: eponymní pro micoquien, ale původní vrstvu dnes neznáme

Španělsko

Moustérien

- Morin: moustérien s pěstními klíny
- Pendo
- Cova Negra de Bellus: frag. parietální kosti s nejasnou stratigrafií, Lumley určil jako anteneandertálec
- Gibraltar - Devil s Tower, Gorham s cave: útes u moře, dnes pod vodou, moustérien bez bifasů, datace do starého würmu
- La Carihuela

Tayacien

- Cova Negra de Bellus: jedna z vrstev

Portugalsko

moustérienské lokality jsou zde poměrně mladě datované

- **Foz do Enxarrique** (Ródao): otevřená lokalita s bohatou ŠI moustérienu a kostmi velké fauny. Datace do OIS 2/3 (spadá časově vlastně už do počátku mladého paleolitu).

Itálie

Střední paleolit zde začíná ml. acheuléenem. Byla vyčleněna facie střed. pal., která je typická zpracováním malých valounků, nejčastěji na drasadla - **pontinien**.

Moustérien - pontinien

OIS7

•grotte de Paglicci:

OIS 5e

- Saccopastore: lidská lebka
- Torre in Pietra:
- La grotta di Sant d Agostino
- La grotta dei Moscerini

viselský glaciál

- grotta Guattari: dříve kult s lidskou lebkou, datace 51 - 62 tis.
- grotta Fossellone
- grotta Breuil
- La grotta di Sant d Agostino
- La grotta dei Moscerini

Itálie - severní

abbevilliene-acheuléen

do oblasti asi infiltroval. Nezdá se, že by zde byla přímá genetická vazba s moustérienem

•Ca'Verde; Ponte di Veia; Quinzano, Lughezano; M. Gazzo.

moustérien

•Quinzano: spodní vrstva

•Ponte di Veia

•Ca'Verde

•grotta Broion: 46 400 - 40 600 BP

•Fumane – dnes adi nejdůležitější lokalita v Itálii

•jeskyně San Bernardino: důležitá lokalita s dlouhou sekvencí vrstev.

Anglie

mladý acheuléen

- **Pontnewyd**: mandlovité bifasy a levalloiská debitáž, OIS 8 nebo OIS 6
- **Baker s Hole**: epiacheuléen
- **Wolvercote**: plankonvexní bifasy

Moustérien

- **La Cotte de Saint-Brelade**: na ostrově Jersey, datace 238 tis BP, OIS 8/7
- **High Lodge**: m. typu Ferrassie, datace ještě do rissu

Belgie

Micoquien

- **Mesvin:** klínové nože, OIS 7
- **Grotte du Doctor:**

Moustérien čepelový

- **Rocourt:** levalloiská industrie s čepelimi

Německo

Jungacheuléen

MIS 8 – nově MIS 6

- Markleeberg: ateliér 4500 ks industrie
- Reutersruh: mandlovité bifasy

- Salzgitter-Lebenstedt: nález occipitální kosti, zahrocené žebra, málo mandlovitých bifasů, datace riss nebo poč. würmu
- Hannover-Döhren: mandlovité bifasy

Taubachien

MIS 5e

- Ehringsdorf
- Taubach
- Weimar
- Sessefelsgrotte II: industrie srovnatelná s taubachienem

Německo

Moustérien (dle Bosinského)

Typ Rheindahlen:

Mönchengladbach-Rheindahlen:

Typ Kartstein:

Weyer, Kartstein III:

Achenheim III: Stopy ohniště jsou zachyceny na bázi série III.

Typ Balve IV:

Balve IV:

Achenheim V: zkoumaný koncem 19. stol. E. Schumacherem.

Moustérien s acheuléenskou tradicí

Achenheim IV: Několik ústěpů a sekáčů je přítomno v rýnských píscích a v sérii IV.

Moustérien nezařazený do systému Bosinského

Sesselfelsgrotte II: vyčleněny horizonty **A08** – moustérien, **A07** – moustérien s rydly, **A06** – moustérien s charentienskými elementy, **A05** – charentien s geometricky tvarovanými artefakty, **A04** – charentien s konvexním ostřím, **A03** – typický moustérien, **A02** – moustérien s hojnými drasadly, **A01** – typický moustérien se zoubky.

Neanderthal: jeskyně ve skalním útesu

Micoquien

Typ Bockstein:

- **Rammingen-Bockstein III:**

Typ Klausenische:

- **Essing-Klausenische: Rammingen-Bockstein IV: Balve III:**

Typ Schambach

- **Böhmfeld-Schambach I, II, III a IV:**

- **Wallertheim:**

Typ Rörshain

- **Rörshain:**

- **Kösten/Schönsreith:**

Další lokality

- **KÖNIGSAUE:** pal. lokalita u Ascherslebene poblíž Halle. V interstadiálu Ib (podle C14 před 55000 lety) zjistili 3 kulturní vrstvy (A,B,C). Z nich 2 (A,C) patří do okruhu středoevr. micoquienu; B vykazuje leval. techniky.

- **BUHLEN**

- **Sessefelsgrotte III:**

Altmühlgruppe

MAUERN II; Mörsheim; Urspring; Essing, Obere Klause III; Essing, Mittlere Klause III; Münster (Buchberghöhle); Holheim (Kleine Ofnet):

Německo

Rakousko

- GUDENUSHÖHLE :
- Purkersdorf/Teufelsrast-Felsdach:
- **Ramesch**: jeskyně v Alpách s levalloiským hrotem
- Repolusthöhle

Micoquien

Skupina Bockstein (Skalien):

- **Piekary III**
- **Bisnik**
- **Okienik**
- **Kraków-Wawel**

Skupina Zwoleń:

- **Zwoleń:** 85 - 70 tis. BP. Odlišuje se od skupiny Bockstein typem klínových nožů

Industrie typu Ciemna (Ojcówien)

- **Ciemna, vr. 6:**

Industrie typu Wylotne

- **Wylotne:**

Další industrie s klínovými noži

- **Nietoperzowa**, vr. 13: jeskyně
- **Kraków-Zwierzyniec**, vr. 6
- **Ul. Hallera - Wrocław:** Horní horizont C - OIS3 (59,000 yr BP), tj. Oerel period (Fig. 2).

Moustérien

Moustérien nerozlišený

- **Ul. Hallera - Wrocław**: Spodní horizont AB OIS 5a - d (115 - 74,000 yr BP), tj. Brørup-Odderade upper C horizon with the beginning of OIS3 (w59,000 yr BP) of the Oerel period (Fig. 2).

moustéro-levalloiské industrie

- **Piekary vr. 9**: nejstarší, datované do rissu;
- **Piekary IIa** : OIS 5e;
- **Nietoperzowa , vr. 12, 14** : tzv. „dupicien“ - zoubkovaný moustérien jedná se asi o pseudoindustrii; würm

- **Oblazowa**: vr. XV ; würm

- **Kraków-Zwierzyniec**, würm

Industrie JV charentienu:

Industrie s listovitými hroty středního paleolitu

- **Okienik; Raj**: několik listovitých hrotů v kontextu listovitých drasadel

- **Kraków-Zwierzyniec**, würm

Taubachien

- **Biśnik**: cf. taubachienská industrie

Maďarsko

Kulturně problematické – dříve taubachien

TATA :

Jankovičien

Několik lokalit na západním Maďarsku tvoří v počátku würmu samostatnou kulturní skupinu. Jedná se o jeskyně [Jankovich](#), [Szellim](#), [de Kiskevély](#), [Bivak](#), [Remete Supérieur](#), [abri Pilisszántó](#) , [Csákvár](#) a také [Lovas](#) a [Dzeravá skála](#) na Slovensku. Tyto lokality jsou situovány ve velkém meandru řeky Dunaj (pravý břeh) v okruhu asi 40 km.

Bábonien

Kultura pochází zejména z povrchových lokalit a spadá do rámce středoevropského micoquienu v oblasti Bukovských hor. Industrie obsahuje typy micoquienu s početnou složkou plošně retušovaných kusů (společných se szeletienem). Nůž typu Bábony asi představuje přechodnou formu mezi bifasem a dos a listovitým hrotem. Datace Eém- starý würm.

Mad'arsko

Moustérien

SUBALYUK : Z této lokality pocházejí nálezy neandertálce.

Vrstva 3 - jeden nůž a žádný bifas! Industrie se řadí k typickému moustérienu bohatému na drasadla.

Vrstva 11 -Existuje jeden bifas (jako bábonienský - intruze).

Industrie je determinována jako moustérien typu Quina - Charentien. Industrie je blízká lokalitě ERD.

BÜDÖPEST: Časově je lokalita řazena do období starého würmu a WI. V kolekci byly nylezeny pouze tři bifasy.

ÉRD : tato poloha má charakter strží, ve kterých byli loveni hnědí medvědi. Chronologicky je řazena do W1/2 [65. tis. let]. Industrie se řadí k východnímu charentienu.

Szeleta

Rumusko

Moustérien + micoquien - východní micoquien

micoquien s levalloiskou metodou

Ripiceni Izvor: sídlištní struktura s mamutími kostmi

Mitoc:

MARIN CĂRCIUMARU AND MIRCEA ANGHELINU – THE CARPATHIAN MOUSTERIAN

193

a – Aurignacian; b – Mousterian

- 1 – Cosava
- 2 – Romanesti-Dumbravita
- 3 – Tincova
- 4 – Hotilor Cave-Herculane
- 5 – Bordul Mare Cave-Ohaba Ponor
- 6 – Muierilor Cave-Baia de Fier
- 7 – Pestera Mare
- 8 – Gura Cheii Cave-Rasnov
- 9 – Lapos
- 10 – Vadastra
- 11 – Ciuperceni
- 12 – Giurgiu-Malu Rosu
- 13 – Cernica
- 14 – Targusor (Cheia-La Izvor Cave, "La Adam" Cave)
- 15 – Mitoc Malul Galben
- 16 – Cioarei Cave-Borosteni
- 17 – Cioclovina Cave
- 18 – Curata and Spurcata Cave-Nandru
- 19 – Gornea

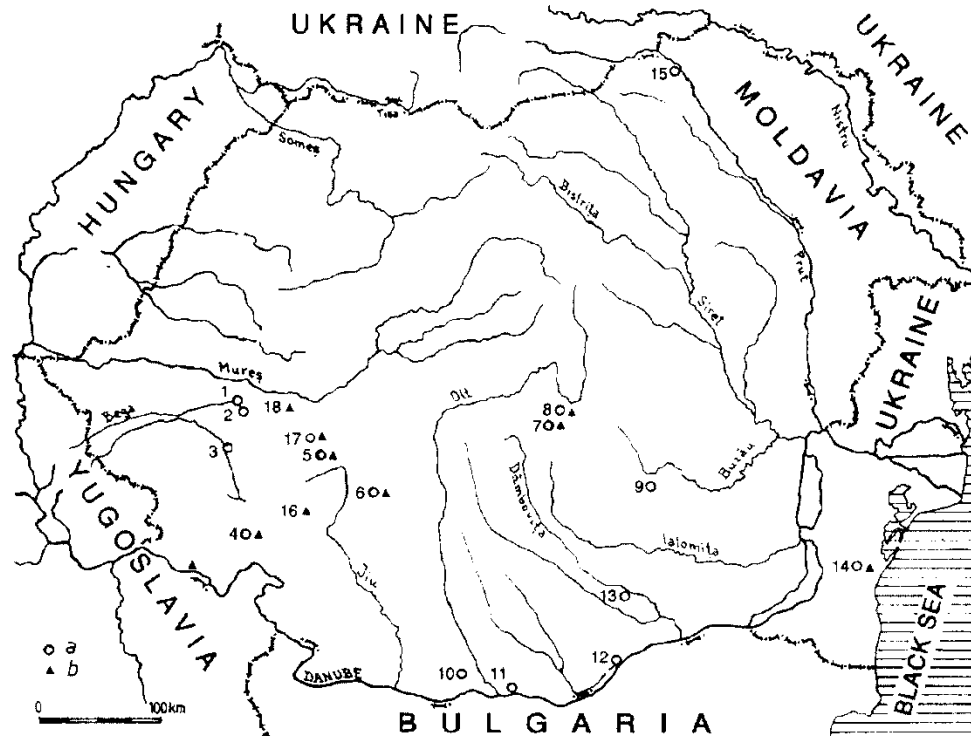

Fig.1 The Distribution of most important Mousterian and Aurignacian Sites in Southern Romania

Bulharsko

- Musselievo :
- Bačo Kiro:

Bývalá Jugoslávie

- **Krapina** : (Chorvatsko), spodní horizont **eem**, horní dva pak starý würm; bohatá industrie s nálezy neandertálců - antropofagie
- **Veternica**:
- **Vindija**: (Chorvatsko), jeskyně s moustérienským a aurignacienským horizontem. Početné zlomky lidských pozůstatků jsou řazeny k moustérienu. Některé pozůstatky člověka pocházejí ze špatně datovaného horizontu, spojovaného se středopaleolitickou industrií, ale i s kostěnými aurignacienskými hroty tzv. olševien.
- **Velika Pećina**: (Chorvatsko)
- **Mujina Pećina**: (Chorvatsko) důležitá sekvence do mladého paleolitu
- **Crvena Stijena**: abri v Černé hoře, důležitá sekvence do mladého paleolitu

Figure 1. Important Middle Paleolithic sites of Croatia: 1. Vindija, 2. Velika Pećina, 3. Krapina, 4. Veternica, 5. Panđerovica, 6. Ražanac, 7. Mujina Pećina.

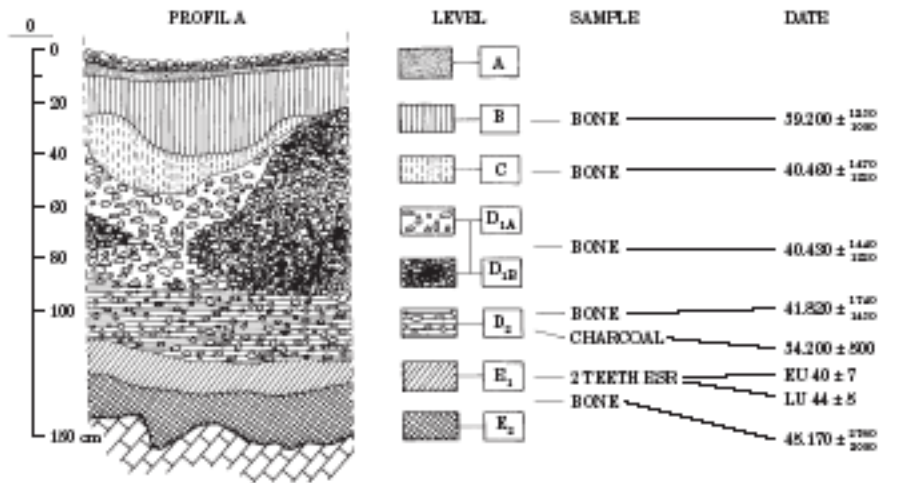

Figure 2. Stratigraphic profile of Mujina Pećina (drawing: M. Bekić, modified after Karavanić & Babić-Kamenjarić, 1997). Level B2—dark reddish brown sandy clay sediment; Level E1—reddish brown sandy sediment; Level D2—cryochastic stone debris with gravel and yellowish red sandy sediment; Level D1, stratigraphic unit D1A—cryochastic stone debris with some gravel and yellowish red sandy sediment; Level D1—stratigraphic unit D1B—cryochastic stone debris sporadically calcified with little or no fine sediment; Level C—strong brown sandy sediment with stone debris; Level B—strong brown sandy sediment with stone debris; Level A—dark brown humus.

Ukrajina

- **A) břehy Děсны:** skupina Chotilevo
- **B) břehy Dněstru:** skupina Molodova (I, V), Stinka, Korolevo, Vychvatinci
- **C) Krym:** Staroselje, Kiik Koba, Ak-Kaja, Kabazi

Tayacien

Kiik Koba, spodní vrstva:

Kabazi II, 4. vrstva; Zalesnoje:

Ak Kaya industrie

Zaskalnaja V, 2. a 4. vrstva:

Zaskalnaja VI, 2. a 3. vrstva:

Kiik Koba industrie

Kiik Koba:

Prolom I:

Staroselje industrie

Staroselje, dolní a horní vrstva:

Kabazi II, 1. vrstva:

Kabazi V, 1. vrstva:

Kabazi industrie

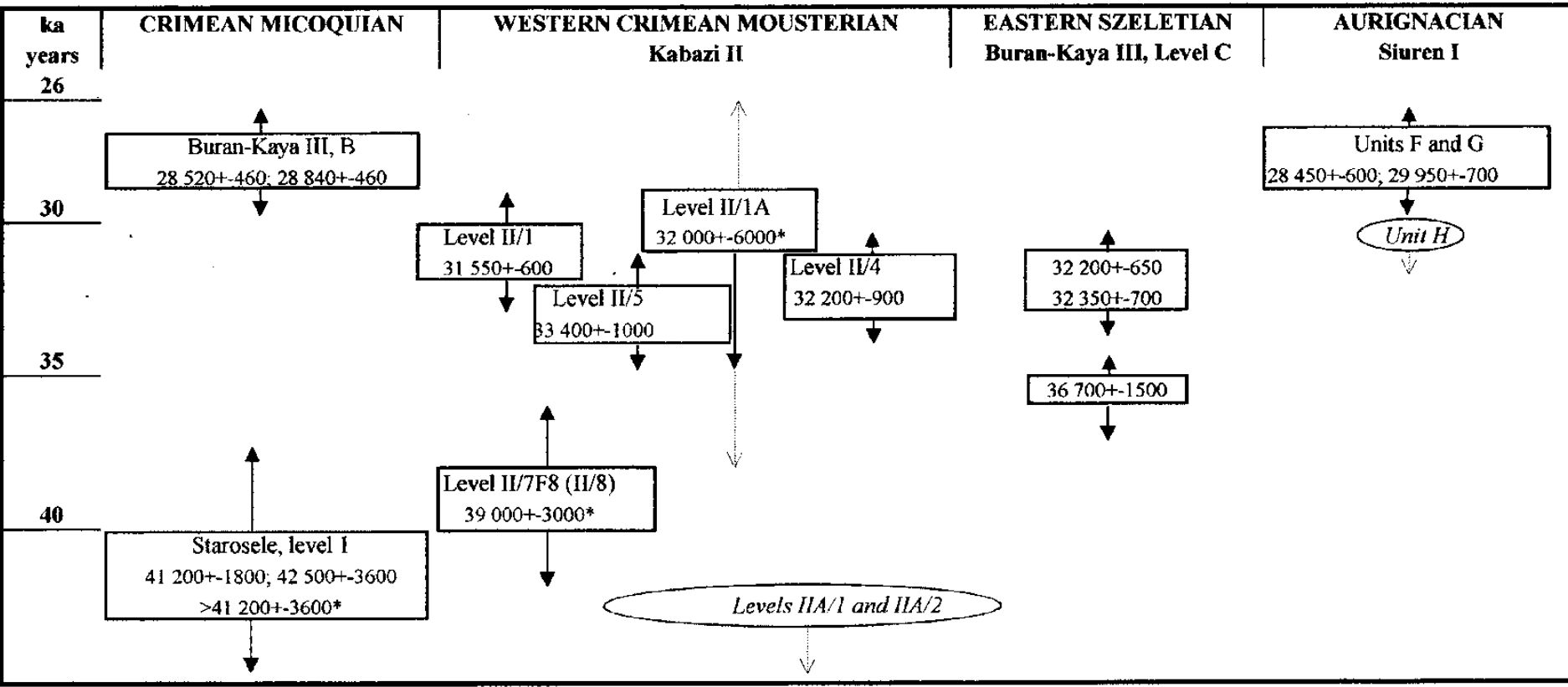
Kabazi II, některé horizonty 2. vrstvy:

Kabazi I:

Bachčisarajskaja, 3. vrstva:

Ukrajina

C) krymská oblast

Tab.8 AMS and ESR* Chronology of the Crimean Late Middle Paleolithic and Early Upper Paleolithic Assemblages

Břeh Volhy
•Suchaja Měčetka

Rusko

HISTORY OF HUMANITY, vol. I, UNESCO

Azovká skupina

Rožok I: (Taganrogskij zaliv),